

Tisková zpráva

Hodnocení kvality vzdělávání a možnosti dosažení vzdělání českou veřejností – září 2019

- ⊙ Hodnocení úrovně vzdělávání na různých typech škol, základními počínaje a vysokými konče, je trvale příznivé, když kladné hodnocení výrazně převažuje nad záporným i v roce 2019.
- ⊙ Nejlépe hodnocená úroveň vzdělávání je u gymnázií a základních škol, naopak nejhůře u středních odborných učilišť.
- ⊙ Oproti výraznému propadu hodnocení úrovně vzdělávání všech typů škol, který přišel v roce 2017, a následném nárůstu v roce 2018, nedošlo v aktuálním výzkumu k téměř žádným statisticky významným změnám. Výjimkou jsou pouze vyšší odborné školy, u kterých došlo k mírnému nárůstu (o 4 procentní body) pozitivního hodnocení.
- ⊙ Z hlediska osobního přínosu dlouhodobě převažuje názor, že vzdělání lidem poskytlo vhodnou průpravu a zejména kvalifikaci v oboru a všeobecný přehled.
- ⊙ Téměř tři čtvrtiny (74 %) občanů mají za to, že každý v ČR může dosáhnout vzdělání, které odpovídá jeho schopnostem.

Zpracovala:

Radka Hanzlová

Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.

Tel.: +420 210 310 587; E-mail: radka.hanzlova@soc.cas.cz

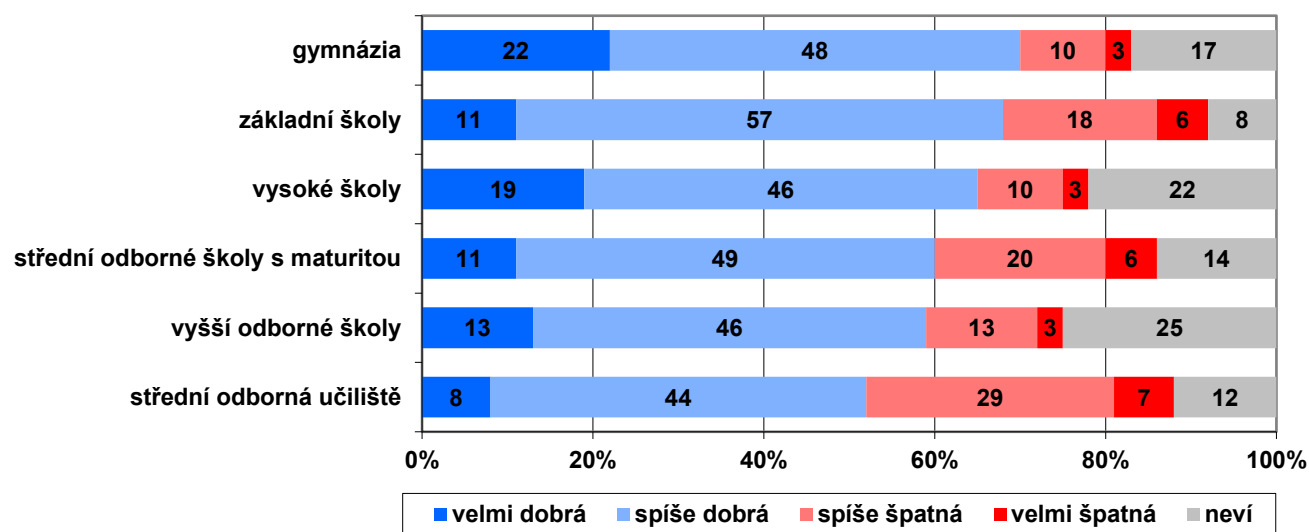

Pravidelný výzkum CVVM v září 2019 zjišťoval názory české veřejnosti na úroveň vzdělávání a na možnosti dosažení vzdělání v ČR. Otázky byly konkrétně zaměřeny na úroveň vzdělávání na vybraných typech škol, možnost dosáhnout vzdělání odpovídajícího schopnostem, hodnocení vlastního vzdělání z hlediska rozvíjení určitých schopností a dovedností a toho, jak se vzdělávacímu systému daří rozvíjet různé aspekty žáků a studentů.

Česká veřejnost hodnotí kvalitu vzdělávání na vybraných typech škol příznivě (viz graf 1), když více než polovina lidí je přesvědčena (velmi či spíše) o dobré kvalitě výuky na všech typech škol. Nejlépe je vnímáno vzdělávání na gymnáziích, u nichž podíl kladných odpovědí dosahuje 70 % (z toho 22 % hodnotí jejich úroveň jako „velmi dobrou“ a 48 % jako „spíše dobrou“). Srovnatelné je i hodnocení základních škol, kde výuku pozitivně vnímá 68 % dotázaných. Necelé dvě třetiny (65 %) respondentů hodnotí příznivě úroveň vzdělávání na vysokých školách a další přibližně tři pětiny pak i na středních odborných školách s maturitou (60 %) a na vyšších odborných školách (59 %). Nejkritičtější jsou čeští občané k úrovni výuky na středních odborných učilištích, když ji kladně hodnotí o málo více než polovina (52 %) respondentů.

U jednotlivých typů škol se však významně lišil podíl dotázaných, kteří nedokázali úroveň vzdělávání zhodnotit a zvolili proto odpověď „nevím“. V případě vyšších odborných škol se pro tuto variantu rozhodla dokonce čtvrtina respondentů (25 %) a v případě vysokých škol více než pětina (22 %). Zajímavý je tak i podíl dotázaných, kteří se k jednotlivým typům škol stavěli kriticky. Nejméně kritičtí byli dotázáni k úrovni vzdělávání na gymnáziích a vysokých školách, když ji shodně 13% označilo za „spíše“ či „velmi špatnou“. Necelá sedmina (16 %) respondentů se kriticky stavěla k úrovni vzdělávání na vyšších odborných školách, přibližně čtvrtina za špatnou považuje úroveň vzdělávání na základních školách (24 %) a na středních odborných školách s maturitou (26 %). Nejkritičtější byli dotázáni ke středním odborným učilištím, jejich úroveň vzdělávání nepříznivě hodnotí více než třetina dotázaných (36 %).

Graf 1: Hodnocení úrovně vzdělávání na jednotlivých typech škol¹

Pozn.: Položky jsou seřazeny sestupně podle součtu odpovědí „velmi dobrá“ + „spíše dobrá“.

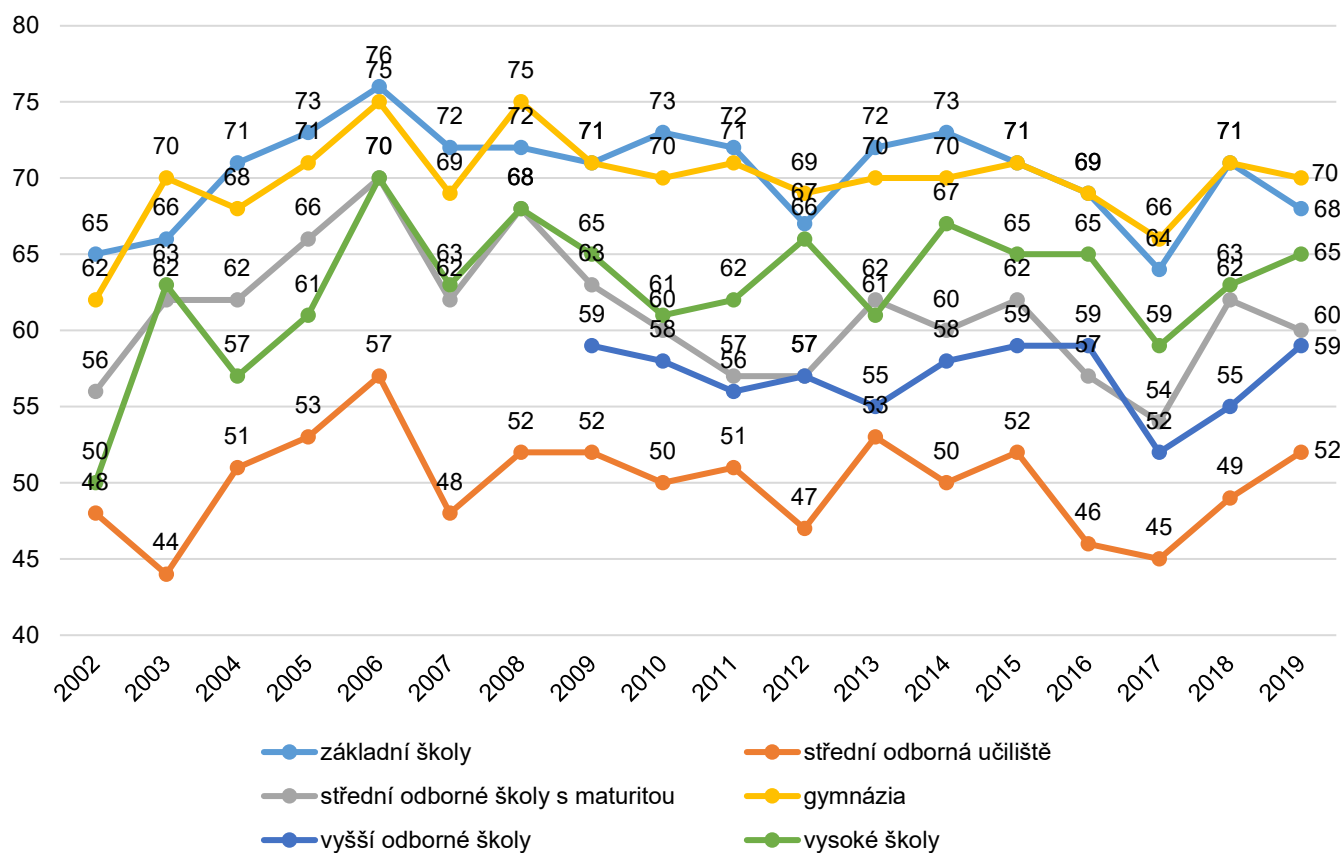
Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost 7. – 17. 9. 2019, 1046 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

Statistická analýza dat ukázala, že na základě pohlaví existují statisticky významné rozdíly v hodnocení kvality vzdělávání na základních školách, gymnáziích a vysokých školách, když ženám úroveň jimi poskytovaného vzdělávání připadá častěji dobrá. Co se věku týká, úroveň vzdělávání na základních školách vidí častěji jako špatnou lidé mezi 30 až 44 lety a lidé starší 60 let. Z hlediska vzdělání bylo zajímavé sledovat statisticky významné rozdíly pouze u odpovědi „nevím“. Ukázalo se, že lidé se základním vzděláním a se středním vzděláním bez maturitou či vyučením uváděli tuto kategorii výrazně častěji u všech typů škol kromě škol základních a středních odborných učilišť.

Hodnocení úrovně vzdělání na jednotlivých typech škol se zjišťuje každoročně již od roku 2002 (viz graf 2). Názor veřejnosti se po vzestupu kladných hodnocení v prvních pěti letech (a propadu v roce 2007) víceméně ustálil na určité hladině charakteristické pro daný typ školy. Nicméně v roce 2016 byl zaznamenán statisticky významný propad pozitivního hodnocení u středních škol (střední odborná učiliště a střední odborné školy s maturitou) a tento trend pokračoval v roce 2017 i u dalších typů škol. V šetření z roku 2017 tak byly zaznamenány jedny z nejnižších podílů příznivého hodnocení úrovně vzdělávání na jednotlivých typech škol. Nicméně do dalšího šetření v roce 2018 došlo u většiny typů škol k nárůstu podílu těch, kteří hodnotí úroveň vzdělávání jako dobrou, tj. v roce 2018 se jedná o pozitivnější hodnocení než v roce 2017. Mezi roky 2017 a 2018 vidíme největší nárůst pozitivního hodnocení (o 8 procentních bodů) u středních odborných škol s maturitou, u základních škol (o 7 procentních bodů), u gymnázií (o 5 procentních bodů), u vysokých škol a středních odborných učilišť (shodně o 4 procentní body). V případě vyšších odborných škol sice také došlo k nárůstu, ovšem statisticky nevýznamnému (o 3 procentní body), tj. na hranici statistické chyby. Aktuální šetření potvrdilo výsledky z loňského roku, když nedošlo k žádným statisticky významným změnám. Výjimkou jsou pouze vyšší odborné školy, u kterých došlo k mírnému nárůstu (o 4 procentní body) pozitivního hodnocení.

¹ Znění otázky: „Kdybyste měl celkově posoudit, je v současné době dobrá, nebo špatná úroveň vzdělávání na následujících typech škol: a) na základních školách, b) na středních odborných učilištích, c) na středních odborných školách s maturitou, d) na gymnáziích, e) na vyšších odborných školách, f) na vysokých školách? Varianty odpovědí: velmi dobrá, spíše dobrá, spíše špatná, velmi špatná.“

Graf 2: Vývoj pozitivního hodnocení úrovně vzdělávání na jednotlivých typech škol (v %)

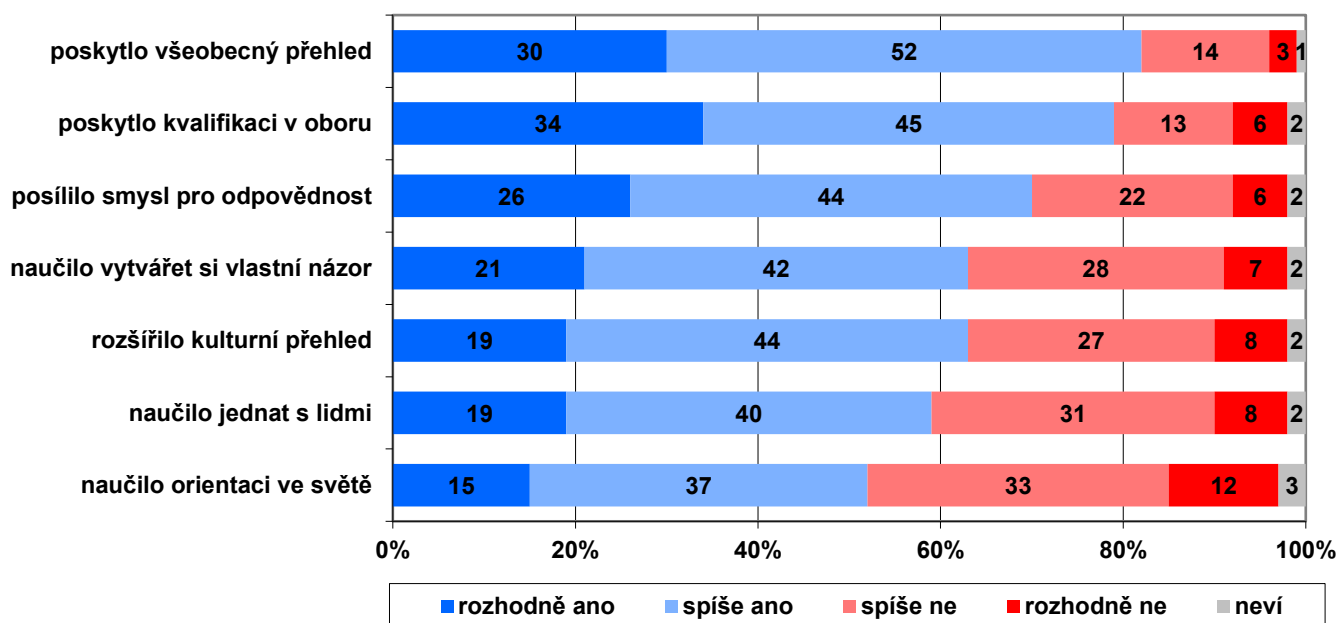
Pozn.: Pozitivní hodnocení představuje součet odpovědí „velmi dobrá“ a „spíše dobrá“.

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost.

Co se týče celkového přínosu školního vzdělání pro dotazované, tak lze tvrdit, že v posledním šetření mezi respondenty převážil názor, že jim školní vzdělání poskytlo vhodnou přípravu ve všech uvažovaných oblastech (viz graf 3). Nejlépe respondenti hodnotili poskytnutí všeobecného přehledu (82 %) a kvalifikace v oboru (79 %). Každý sedmý z deseti dotázaných (70 %) vyjádřil názor, že mu vzdělání posílilo smysl pro odpovědnost. Více než tři pětiny (shodně 63 %) dotázaných uvedly, že je vzdělání naučilo vytvářet si vlastní názor a že jim rozšířilo kulturní přehled. Necelé tři pětiny (59 %) pak zhodnotily, že je vzdělání naučilo jednat s lidmi. Nejméně, ačkoliv stále nadpoloviční většina (52 %), má též za to, že je vzdělání naučilo orientaci ve světě.

Z hlediska sociodemografických charakteristik přínos vzdělání souvisí s pohlavím, věkem a vzděláním. Konkrétně o přínosu vzdělání jsou téměř ve všech sledovaných aspektech (vyjma poskytnutí všeobecného přehledu, kvalifikace v oboru a naučení jednání s lidmi) významně častěji přesvědčeny ženy než muži. Z hlediska věku se mladí lidé do 19 let častěji domnívají, že jim vzdělání neposkytlo kvalifikaci v oboru, lidé ve věku 20 až 29 let si častěji myslí, že vzdělání neposílilo jejich smysl pro odpovědnost a názor, že vzdělání nerozšířilo jejich kulturní přehled, zastávají častěji lidé ve věku 30 až 44 let. Co se vzdělání týká, ve všech sledovaných aspektech jsou o přínosu vzdělání statisticky významně častěji přesvědčeni lidé s vysokoškolským vzděláním, naopak lidé s (neúplným) základním vzděláním si častěji myslí, že jim vzdělání v uvažovaných aspektech přínosné nebylo..

Graf 3: Hodnocení vlastního vzdělání²

Pozn.: Položky jsou seřazeny sestupně podle součtu odpovědí „rozhodně ano“ + „spíše ano“.

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost 7. – 17. 9. 2019, 1046 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

Tabulka 1 shrnuje vývoj podílů pozitivních a negativních hodnot názoru na vlastní vzdělání od počátku měření v roce 2005. Naměřené hodnoty jsou značně stabilní a většinou kolísají v rozmezí několika procentních bodů, pořadí položek se dlouhodobě takřka nemění. V aktuálním šetření však v porovnání s předchozím šetřením z roku 2018 došlo u několika položek ke statisticky významným změnám. K největšímu posunu došlo u hodnocení toho, zda vzdělání respondenty naučilo jednat s lidmi, když vzrostl souhlas a naopak poklesl nesouhlas (shodně o 6 procentních bodů). Při hodnocení toho, zda vzdělání respondentům posílilo smysl pro odpovědnost, zda je naučilo vytvářet si vlastní názor a zda jim rozšířilo kulturní přehled, došlo k mírnému nárůstu souhlasu (o 4 procentní body), přičemž u poslední jmenované rovněž poklesl nesouhlas (taktéž o 4 procentní body).

Tabulka 1. Hodnocení vlastního vzdělání (časové srovnání v %)

	2005	2006	2007	2008	2009	2012	2015	2018	2019
poskytl všeobecný přehled	77/21	77/22	75/23	77/23	83/19	78/21	79/20	79/19	82/17
poskytl kvalifikaci v oboru	74/23	77/21	75/22	76/21	79/18	72/25	79/19	79/20	79/19
posílilo smysl pro odpovědnost	68/28	73/23	71/26	71/25	75/22	71/26	70/27	66/31	70/28
naučilo vytvářet si vlastní názor	60/37	67/30	59/38	60/37	63/34	65/33	65/33	59/38	63/35
rozšířilo kulturní přehled	54/43	58/40	56/41	58/40	63/35	56/42	61/38	59/39	63/35
naučilo jednat s lidmi	51/47	51/46	51/47	49/48	57/40	56/42	56/42	53/45	59/39
naučilo orientaci ve světě	-	-	-	-	-	48/50	51/47	51/47	52/45

Pozn.: Hodnoty v tabulce jsou součtem odpovědí „rozhodně ano“ a „spíše ano“ a součtem odpovědí „rozhodně ne“ a „spíše ne“. Dopočet do 100 % u jednotlivých položek v každém roce tvoří odpověď „nevím“.

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost.

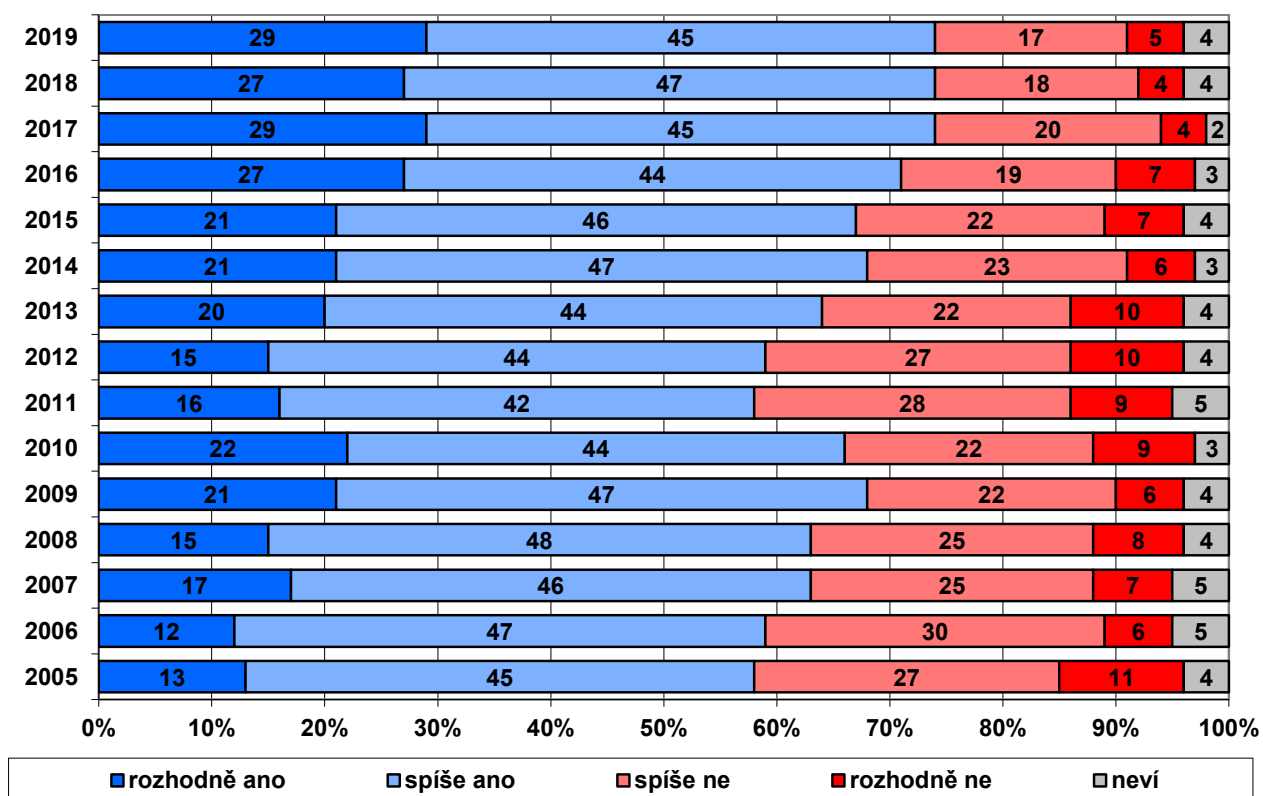
² Znění otázky: „Pokud byste měl celkově zhodnotit Vaše dosavadní školní vzdělání, profesní přípravu, a) poskytl Vám všeobecný přehled, b) rozšířilo Váš kulturní přehled, c) posílilo Váš smysl pro odpovědnost, d) naučilo Vás vytvářet si vlastní názor, e) poskytl Vám kvalifikaci v oboru, f) naučilo Vás jednat s lidmi, g) naučilo Vás orientovat se ve světě?“ Varianty odpovědí: rozhodně ano, spíše ano, spíše ne, rozhodně ne.

U otázky, zda je v ČR každému umožněno dosáhnout vzdělání odpovídající jeho schopnostem, dlouhodobě převažuje mínění, že tomu tak je. Podle aktuálních výsledků, které zachycuje graf 4, je o tom přesvědčeno 74 % dotázaných, v tom 29 % „rozhodně“ a 45 % „spíše“. Naproti tomu opačný názor, že ne každý člověk může dosáhnout vzdělání podle svých schopností, zastává zhruba pětina (22 %) lidí, z toho 17 % si to myslí „spíše“ a 5 % „rozhodně“. Odpověď „nevím“ uvedla zbylá 4 % dotázaných.

Ve srovnání s předešlým šetřením ze září 2018 nedošlo k žádné statisticky významné změně v rozložení podílu odpovědí, což znamená, že aktuální šetření právě spolu s rokem 2018 a 2017 představuje nejpozitivnější hodnocení možnosti dosažení vzdělání za celou dobu sledování, tj. od roku 2005 (podíl dotázaných, podle kterých není každému v ČR umožněno dosáhnout vzdělání odpovídajícímu jeho schopnostem je nejvyšší, a naopak podíl těch, podle kterých může každý dosáhnout vzdělání odpovídajícího jeho schopnostem, je nejvyšší). Kontinuální nárůst souhlasu s tím, že každý může dosáhnout vzdělání, které odpovídá jeho schopnostem, lze pozorovat od roku 2011, resp. 2012, když souhlas vyjadřovaly pouze zhruba tři pětiny a nesouhlas necelé dvě pětiny dotázaných.

Podrobnější analýza ukázala, že míra souhlasu/nesouhlasu s tvrzením, že každému člověku v ČR je umožněno získat vzdělání podle jeho schopností, se liší v závislosti na některých sociodemografických či jiných charakteristikách. Konkrétně dotázaní se středním vzděláním s maturitou a vzděláním vysokoškolským, respondenti spokojení se svým životem a lidé hodnotící životní úroveň své domácnosti jako dobrou se častěji domnívají, že každému je umožněno dosáhnout vzdělání, jež odpovídá jeho schopnostem. Opačný názor zastávají častěji lidé, kteří se na škále politické orientace řadí k levici či levému středu.

Graf 4. Možnost dosažení vzdělání odpovídající schopnostem (v %)³

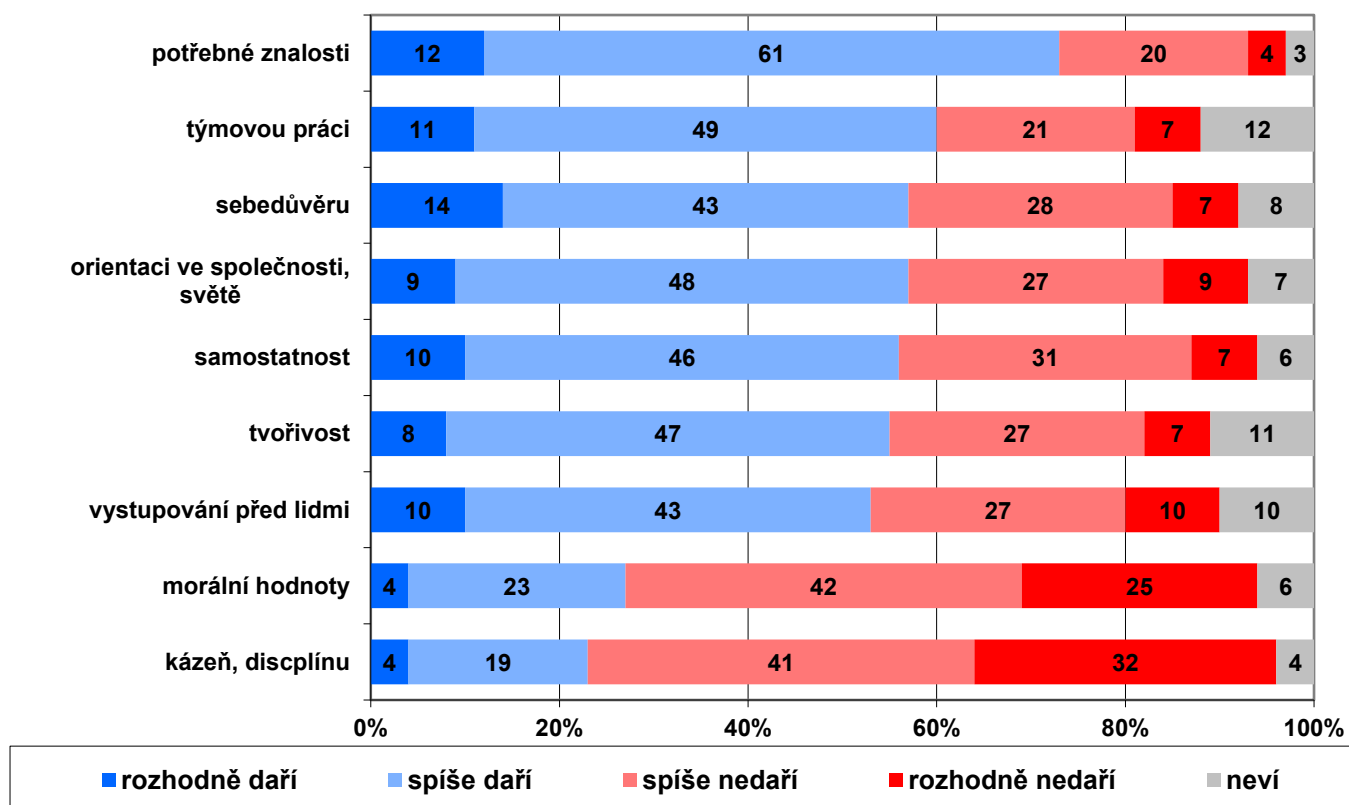
Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost 7. – 17. 9. 2019, 1046 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

³ Znění otázky: „Domníváte se, že každému v České republice je umožněno dosáhnout vzdělání, které odpovídá jeho schopnostem?“ Varianty odpovědí: rozhodně ano, spíše ano, spíše ne, rozhodně ne.

V posledním bloku otázek, které jsme zahrnuli do této tiskové zprávy, jsme zjišťovali, jak úspěšné je podle obyvatel České republiky rozvíjení určitých schopností a dovedností v českém vzdělávacím systému (viz graf 5). Předmětem dotazování byly znalosti, samostatnost, sebedůvěra, orientace ve společnosti, světě a kázeň, disciplína, morální hodnoty, schopnost práce v týmu, schopnost vystupování před lidmi a tvořivost. V daném znění byla otázka položena potřetí. Poprvé byla položena v tomto znění v roce 2015, v předchozích výzkumech (naposledy v roce 2012) jsme se dotazovali odděleně na jednotlivé stupně školního vzdělávání (základní, střední, vysokoškolský).

Obecně lze říci, že většinu vlastností se podle obyvatel České republiky daří našemu školskému systému rozvíjet. S výjimkou kázně a disciplíny a morálních hodnot, kde se součet kladných odpovědí („rozhodně daří“ a „spíše daří“) pohybuje okolo jedné čtvrtiny, byl podíl zastoupení souhlasných odpovědí nadpoloviční, pouze s výjimkou znalostí, kde byl tento podíl výrazně nejvyšší (73 %), se pohyboval v úzkém rozmezí 53 % až 60 %.

Graf 5. Daří se vzdělávacímu systému rozvíjet u žáků následující vlastnosti a dovednosti? (v %)⁴

Pozn.: Položky jsou seřazeny sestupně podle součtu položek „rozhodně daří“ + „spíše daří“.

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost 7. – 17. 9. 2019, 1046 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

Rozložení odpovědí na jednotlivé položky mírně závisí na věku respondenta, kdy mladí lidé ve věku 15 až 19 let se častěji domnívají, že se českému vzdělávacímu systému daří pěstovat a rozvíjet kázeň, disciplínu a morální hodnoty. Ostatní rozdíly jsou vesměs na hranici statistické významnosti, takže je možné konstatovat, že názorové diference vlastně mají jen slabou vazbu na sociodemografické charakteristiky dotázaných.

⁴ Znění otázky: „Řekl byste, že se českému vzdělávacímu systému u žáků a studentů daří pěstovat a rozvíjet a) potřebné znalosti, b) samostatnost, c) sebedůvěru, d) orientaci ve společnosti, světě, e) kázeň, disciplínu, f) morální hodnoty, g) schopnost práce v týmu, h) schopnost vystupování před lidmi, i) tvořivost? Varianty odpovědí: rozhodně daří, spíše daří, spíše nedaří, rozhodně nedaří.“

Tabulka 2. Daří se vzdělávacímu systému rozvíjet u žáků následující vlastnosti a dovednosti? (v %)

	2015	2017	2019
potřebné znalosti	73/22	69/27	73/24
týmovou práci	58/28	58/31	60/28
sebedůvěru	54/36	54/38	57/35
orientaci ve společnosti, světě	59/34	60/33	57/36
samostatnost	56/37	60/35	57/35
tvořivost	57/30	53/33	55/34
vystupování před lidmi	53/37	54/38	53/37
morální hodnoty	29/65	31/62	27/67
kázeň, disciplínu	27/68	26/70	23/73

Pozn.: Hodnoty v tabulce jsou součtem odpovědí „rozhodně daří“ a „spíše daří“ a součtem odpovědí „rozhodně nedaří“ a „spíše nedaří“. Dopočet do 100 % tvoří odpovědi „nevím“.

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost.

V porovnání s předchozím šetřením z roku 2017 nedošlo v aktuálním výzkumu k téměř žádným statisticky významným posunům. Výjimkou je pouze mírný nárůst (o 4 procentní body) pozitivního hodnocení u rozvíjení potřebných znalostí a naopak mírný pokles (o 4 procentní body) pozitivního hodnocení a nárůst (o 5 procentních bodů) negativního hodnocení u morálních hodnot.

Technické parametry výzkumu

<i>Výzkum:</i>	<i>Naše společnost, v19-09</i>
<i>Realizátor:</i>	<i>Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.</i>
<i>Projekt:</i>	<i>Naše společnost – projekt kontinuálního výzkumu veřejného mínění CVVM SOÚ AV ČR</i>
<i>Termín terénního šetření:</i>	<i>7. - 17. 9. 2019</i>
<i>Výběr respondentů:</i>	<i>Kvótní výběr</i>
<i>Kvóty:</i>	<i>Kraj (oblasti NUTS 3), velikost místa bydliště, pohlaví, věk, vzdělání</i>
<i>Zdroj dat pro kvótní výběr:</i>	<i>Český statistický úřad</i>
<i>Reprezentativita:</i>	<i>Obyvatelstvo ČR ve věku od 15 let</i>
<i>Počet dotázaných:</i>	<i>1046</i>
<i>Počet tazatelů:</i>	<i>190</i>
<i>Metoda sběru dat:</i>	<i>Osobní rozhovor tazatele s respondentem - dotazování PAPI</i>
<i>Výzkumný nástroj:</i>	<i>Standardizovaný dotazník</i>
<i>Otázky:</i>	<i>OR.1, OR.56, OR.133, OR.273</i>
<i>Kód zprávy:</i>	<i>or191018</i>
<i>Zveřejněno dne:</i>	<i>18. října 2019</i>
<i>Zpracovala:</i>	<i>Radka Hanzlová</i>

Slovníček pojmů:

Kvótní výběr – napodobuje strukturu základního souboru (u nás je to obyvatelstvo České republiky starší 15 let) pomocí nastavení velikosti vybraných parametrů, tzv. kvót. Jinými slovy kvótní výběr je založen na stejném procentuálním zastoupení vybraných vlastností. Pro tvorbu kvót používáme údaje z Českého statistického úřadu. V našich výzkumech jsou stanoveny kvóty na pohlaví, věk, vzdělání, region a velikost obce. Vzorek je tedy vybrán tak, aby procentuální podíl např. mužů a žen ve vzorku odpovídal procentuálnímu podílu mužů a žen v každém kraji ČR. Podobně je zachován procentuální podíl obyvatel jednotlivých krajů ČR, občanů různých věkových kategorií, lidí s různým stupněm dosaženého vzdělání a z různých velkých obcí.

Reprezentativní výběr je takový výběr z celé populace, z jehož vlastností se dá platně usuzovat na vlastnosti celé populace. V našem případě to tedy znamená, že respondenti jsou vybráni tak, abychom zjištěné údaje mohli zobecnit na obyvatele České republiky starší 15 let.

Centrum pro výzkum veřejného mínění (CVVM) je výzkumným oddělením Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i.. Jeho historie sahá do roku 1946, kdy jako součást Ministerstva informací začal fungovat Československý ústav pro výzkum veřejného mínění. Současné Centrum vzniklo v roce 2001 převedením svého předchůdce (IVVM) z Českého statistického úřadu do Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i.. Včlenění do vědecké instituce zaručuje kvalitní odborné zázemí a kredit pracoviště; jako součást akademického prostředí musí CVVM SOÚ AV ČR splňovat veškeré nároky a dosahovat tak té nejvyšší odborné úrovně. Hlavní náplní práce oddělení je výzkumný projekt Naše společnost, v jehož rámci je prováděno deset šetření ročně. Jedná se o průzkum veřejného mínění na reprezentativním vzorku české populace od 15 let, kterého se vždy účastní přibližně 1000 respondentů. Omnibusová podoba dotazníku umožňuje pokrýt velkou šíři námětů, a do šetření jsou proto pravidelně řazena politická, ekonomická i další obecně společenská témata. Jsou využívány jak opakované otázky, které umožňují sledovat vývoj zkoumaných jevů, tak náměty nové, reagující na aktuální dění. Díky dlouhodobému a kontinuálnímu charakteru je tento vědecký projekt zkoumání veřejného mínění v České republice ojedinělý. |